

Q&A's over deelname aan experiment met een nieuw stembiljet

Nav. Commissievergadering gemeente Den Haag (5 maart 2025)

Het nieuwe stembiljet zorgt voor een lagere opkomst: *Het experiment met het nieuwe stembiljet maakt de verkiezing onpersoonlijk. Het vergroot de kloof tussen kiezer en kandidaten, omdat de namen niet langer op het stembiljet staan en worden vervangen voor nummers. Hierdoor gaan minder mensen naar de stembus, omdat ze niet weten dat bijvoorbeeld hun buurvrouw op de lijst staat.*

- Uit het kwantitatieve onderzoek van het eerste experiment is gebleken dat de meeste kiezers (90%) al buiten het stemhokje een keuze maakten op welke kandidaat zij hun stem gingen uitbrengen. Dit was zowel in de experimenteer- als referentie gemeenten.
- Deze groep kiezers maakt deze keuze op allerlei verschillende manieren, vaak door het raadplegen van het overzicht van kandidaten dat thuis wordt ontvangen. Het overzicht van kandidaten dat kiezers thuis hebben ontvangen is door 86% van de kiezers bekeken.
- Dit overzicht van kandidaten lijkt in opmaak op de kandidatenlijst zoals kiezers gewend zijn die thuis te ontvangen bij het huidige stembiljet.
- Uit de resultaten van het onderzoek blijkt dat 64% van de kiezers in experimenteergemeenten thuis het nummer van de kandidaat naar keuze te hebben opgezocht. Dat is (iets) meer dan in de referentie gemeenten.
- Op het overzicht van kandidaten staan alle partijen en hun kandidaten. Dit overzicht ontvangt de kiezer voorafgaand aan de verkiezing thuis en hangt ook als poster in het stemlokaal en ligt in boekvorm het stemhokje.
- Er is geen reden om aan te nemen dat het experiment met nieuwe stembiljet leidt tot een lagere opkomst. Daarnaast zorgt deelname aan het experiment met het nieuwe stembiljet voor meer (media-)aandacht, wat kan leiden tot een hogere opkomst bij de verkiezing.

Het nieuwe stembiljet zorgt voor minder voorkeursstemmen: *Kiezers brengen met het nieuwe stembiljet minder vaak een voorkeursstem uit, terwijl sommige raadsleden bij vorige verkiezingen met voorkeursstemmen in de raad zijn gekomen. Deze traditie wordt door het experiment teniet gedaan.*

- Op basis van de uitslag van de verkiezing kan worden geconcludeerd dat kiezers in de experimenteergemeenten vaker een voorkeursstem hebben uitgebracht dan in de referentie gemeenten, waar kiezers met het huidige stembiljet stemden. In de experimenteergemeenten vaker dan in referentie gemeenten een stem is uitgebracht op de nummer 2 of lager op de lijst.
- Kiezers zijn vooraf aan de verkiezing, omdat het om een experiment ging, uitgebreid voorgelicht over het stembiljet. Die extra aandacht kan ertoe hebben geleid dat kiezers bewuster bezig zijn geweest met het kiezen van een kandidaat. Zeker in combinatie met de uitleg die steeds in de communicatie is gebruikt, namelijk de zin 'Kies één partij en kies één kandidaat van die partij'.
- Ook in aanloop naar het volgende experiment met het nieuwe stembiljet wordt hierop in de voorlichting en communicatie volop aandacht aan besteed. Naar aanleiding van het eerste experiment wordt de communicatie en voorlichting aan kiezers verder ontwikkeld en verbeterd.
- Op basis van deze resultaten is er geen aanleiding om te veronderstellen dat met het nieuwe stembiljet kiezers minder vaak een voorkeursstem zouden uitbrengen op een kandidaat dan met het huidige stembiljet.

Het experiment met het nieuwe stembiljet zorgt voor een toename van het aantal ongeldige stemmen.

- De kiezers in de vijf experimenteergemeenten stemden voor de eerste keer op deze manier, dus dat het percentage iets hoger uitvalt dan met het huidige stembiljet ligt in lijn der verwachting, omdat er een periode van gewenning nodig is voor een klein deel van de kiezers. Dit constateerde ook politicoloog dr. H. van der Kolk van Universiteit Twente, die in opdracht van het ministerie van BZK voorafgaand aan het experiment onderzoek heeft gedaan naar ongeldige stemmen in relatie tot een nieuw type stembiljet. De commissie voor de geloofsbrieven van de Tweede Kamer constateerde dat het aantal ongeldige stemmen ruim binnen alle marges blijft.

- Uit een analyse van de redenen van ongeldigheid blijkt dat met name het selecteren van een te hoog kandidaatsnummer en het selecteren van een kandidaatsnummer zonder het inkleuren van een stemvakje voor de partij zorgde voor de meeste fouten.
- De minister van BZK vindt het belangrijk dat de beoordeling van de geldigheid van de stemmen bij een volgend experiment op basis van dezelfde criteria geschiedt. Om deze reden blijft bij het volgende experiment het aankruisen van het te hoge kandidaatsnummer een ongeldige stem.
- In de verdere ontwikkeling van de voorlichting en communicatie over het nieuwe stembiljet tijdens een volgend experiment zal extra aandacht worden besteed aan het voorlichten van kiezers over het uitbrengen van een geldige stem en het voorkomen van het kiezen van een te hoog kandidaatsnummer.

Het experiment met het nieuwe stembiljet is bureaucratisch en het helpt de democratie om zeep. Het wordt alleen gedaan om het tellen van de stemmen te versnellen.

- Er is al langere tijd behoefte aan een kleiner en handzamer stembiljet. Deze behoefte leeft onder kiezers, stembureauleden en overige betrokkenen bij de uitvoering van het verkiezingsproces. In de loop van de jaren is deze behoefte groter geworden, omdat meer partijen aan verkiezingen meedoen. Dit heeft als gevolg dat de stembiljetten steeds groter worden.
- Het nieuwe stembiljet is kleiner van formaat (A3 formaat), beter leesbaar en makkelijker uit en op te vouwen voor de kiezer (en daarmee toegankelijker voor de kiezer) en ook handzamer bij het tellen van de uitgebrachte stemmen.
- Ook kiezers die blind of slechtziend zijn kunnen met dit stembiljet eenvoudiger met een hulpmiddel als een mal, zelfstandig in het stemlokaal stemmen.
- Door de grotere letters en de mogelijkheid van het afbeelden van logo's van partijen worden kiezers, waaronder laaggeletterden, beter geholpen bij het maken van hun keuze in het stemhokje.
- Dit geldt ook voor het overzicht van kandidaten dat beter leesbaar en overzichtelijker is geworden.
- Kiezers hebben bij het eerste experiment stelselmatig het gebruik en de leesbaarheid van het nieuwe stembiljet hoger beoordeeld dan kiezers die hebben gestemd met het huidige stembiljet. Op een schaal van 5 scoort het nieuwe stembiljet 4,7 op het gemak, het formaat en de leesbaarheid. Uit de gedragswetenschap is bekend dat een dergelijk hoog cijfer voor een nieuw formulier erg hoog is, gebruikers scoren over het algemeen een nieuw formulier lager dan het oude omdat er vaak een proces van gewenning nodig is.
- Voor de vrijwilligers en tellers van de stembureaus was niet alleen het formaat handzamer, maar het uitvouwen gaat sneller en ook het sorteren op partij en kandidaat verloopt vlotter. Gemeenten waren hierdoor eerder klaar met het tellen waardoor de uitslag sneller kon worden vastgesteld. Bovendien is het nieuwe stembiljet bevorderlijk is voor de uitvoerbaarheid en kwaliteit van de telling, en daarmee voor de betrouwbaarheid van de uitslag.
- Tenslotte kan voorzichtig geconcludeerd worden dat het nieuwe stembiljet op den duur ook een kosten besparing met zich mee brengt. Niet alleen vanwege het feit dat er minder papier nodig is, maar ook omdat het kleinere formaat zorgt voor een besparing in de logistiek, opslag en de ruimte die nodig is tijdens het tellen.

Experimenteren met een nieuw stembiljet moet plaatsvinden in kleine dorpjes en niet in een grote stad.

- Het eerste experiment vond plaats in vier kleine en één grotere gemeente. Door nogmaals te experimenteren in deze vijf gemeenten kan worden onderzocht of een gewenningseffect onder kiezers te zien is en of het aantal ongeldige stemmen afneemt.
- Door daarnaast in vijf grote gemeenten te experimenteren kan de voorlichting aan kiezers over het gebruik van het stembiljet verder worden verbeterd en kan worden onderzocht hoe verschillende doelgroepen het stembiljet ervaren en in hoeverre dit effect heeft op hun stemgedrag.
- Daarnaast kunnen een aantal aandachtspunten van het afgelopen experiment met betrekking tot de uitvoeringslast van de verkiezingsorganisatie verder aangescherpt en onderzocht worden.

Wat verandert er voor kiezers met het nieuwe stembiljet?

- Kiezers ontvangen, net als met het huidige stembiljet, voorafgaand aan de verkiezing een kandidatenlijst thuisgestuurd, zodat zij zich vooraf kunnen voorbereiden. Daarnaast wordt in de gemeenten waar wordt gestemd met het nieuwe stembiljet uitgebreid aan communicatie en voorlichting gedaan en worden kiezers binnen de betreffende gemeenten al voor het uitbrengen van hun stem goed geïnformeerd.
- Voor kiezers verandert er dus alleen wat in het stemhokje. De kiezer brengt een stem uit door twee stemvakjes in te kleuren. Eerst het stemvakje dat hoort bij de partij waarop de kiezer wil stemmen, en vervolgens het stemvakje dat hoort bij het kandidaatsnummer van de kandidaat van zijn keuze van die partij.
- Op ieder stembureau in de experimenteergemeenten is een extra, vierde, stembureaulid aanwezig. Dit stembureaulid geeft op de verkiezingsdag actief voorlichting over het nieuwe stembiljet aan kiezers en kan vragen beantwoorden van kiezers die vragen hebben. Ook staan er banners en hangen er posters met uitleg over het stembiljet in het stemlokaal.
- Bovendien is het voor kiezers die al eerder met het nieuwe stembiljet hebben gestemd wenselijk tijdens een volgende verkiezing met het nieuwe stembiljet te stemmen. Het is voor kiezers verwarrend als zij iedere verkiezing een ander stembiljet voorgelegd krijgen.
-